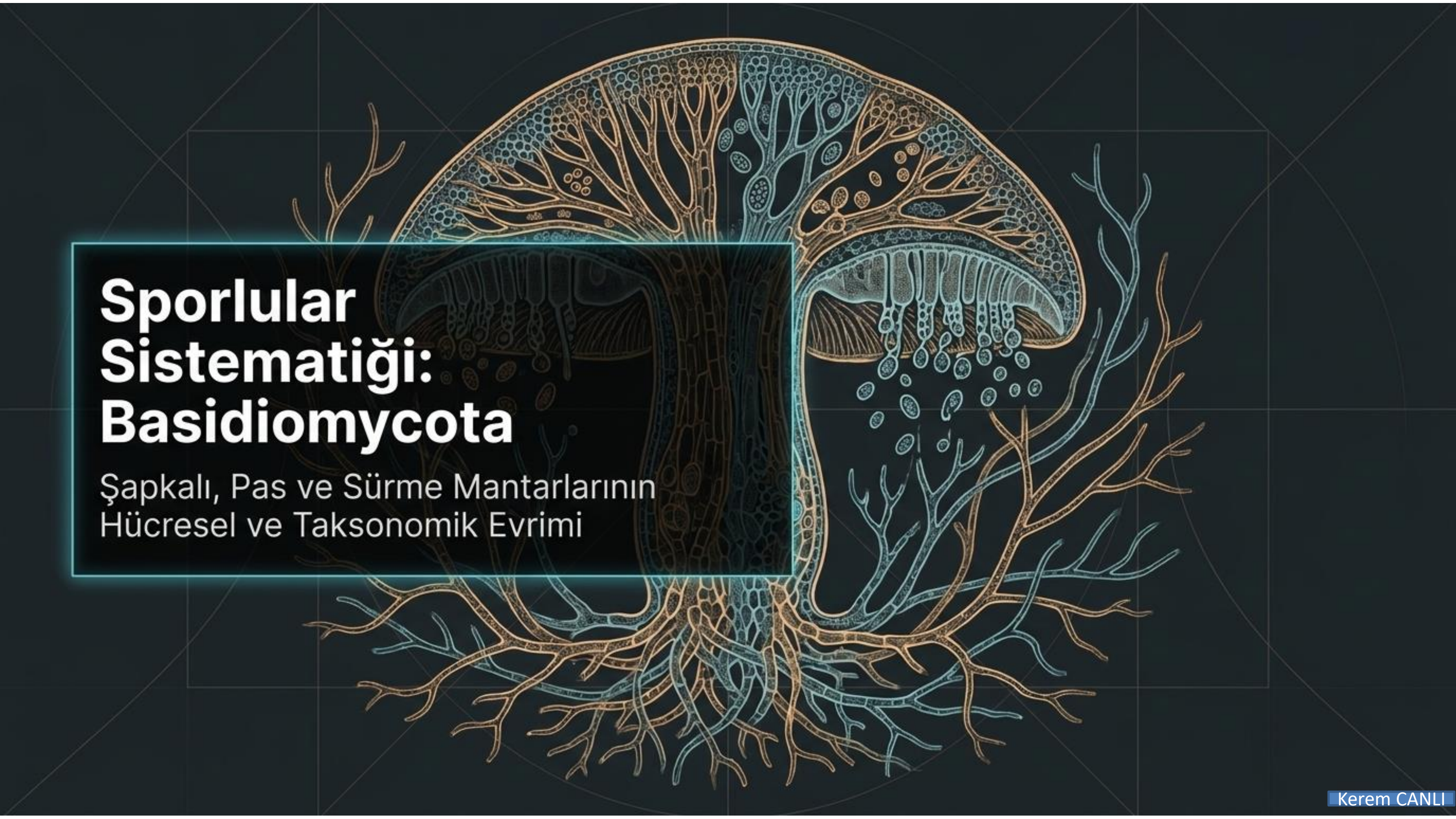

Sporlular Sistematigi: Basidiomycota

Şapkalı, Pas ve Sürme Mantarlarının
Hücresel ve Taksonomik Evrimi

Filogenetik Konum: Dikaryota Klatı ve İleri Evrim

Dikaryota (n+n)

Hücre başına iki bağımsız haploit çekirdek barındıran uzun yaşam evresi.

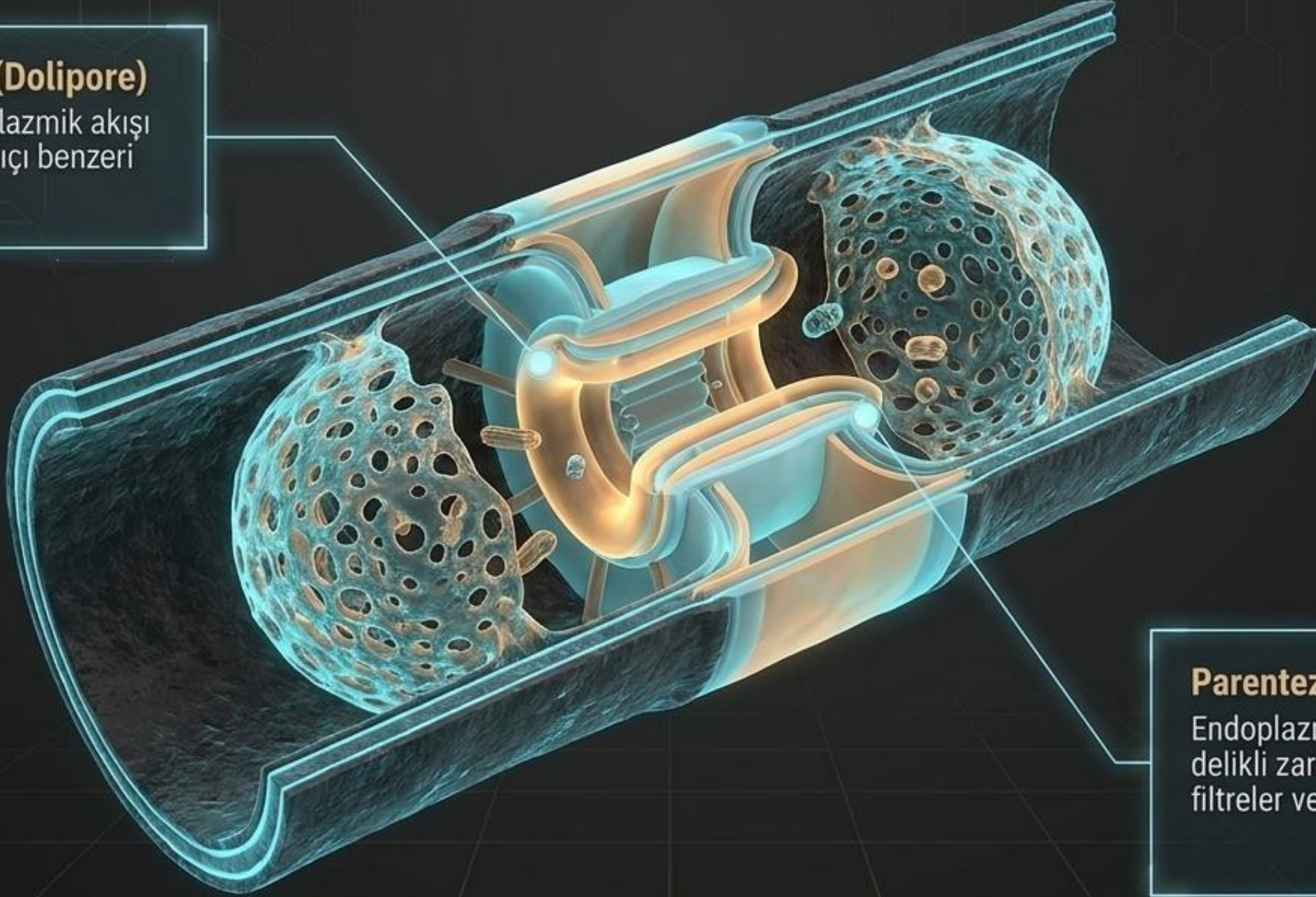
Basidiomycota

Gelişmiş septa, çengel bağlantıları ve basidiospor üreten evrimsel tepe noktası.

Hif Ultrastrüktürü: Dolipor Septum ve Parentezom

Dolipor Septum (Dolipore)

Hücreler arası sitoplazmik akışı düzenleyen şişkin, fıçı benzeri çeper yapısı.

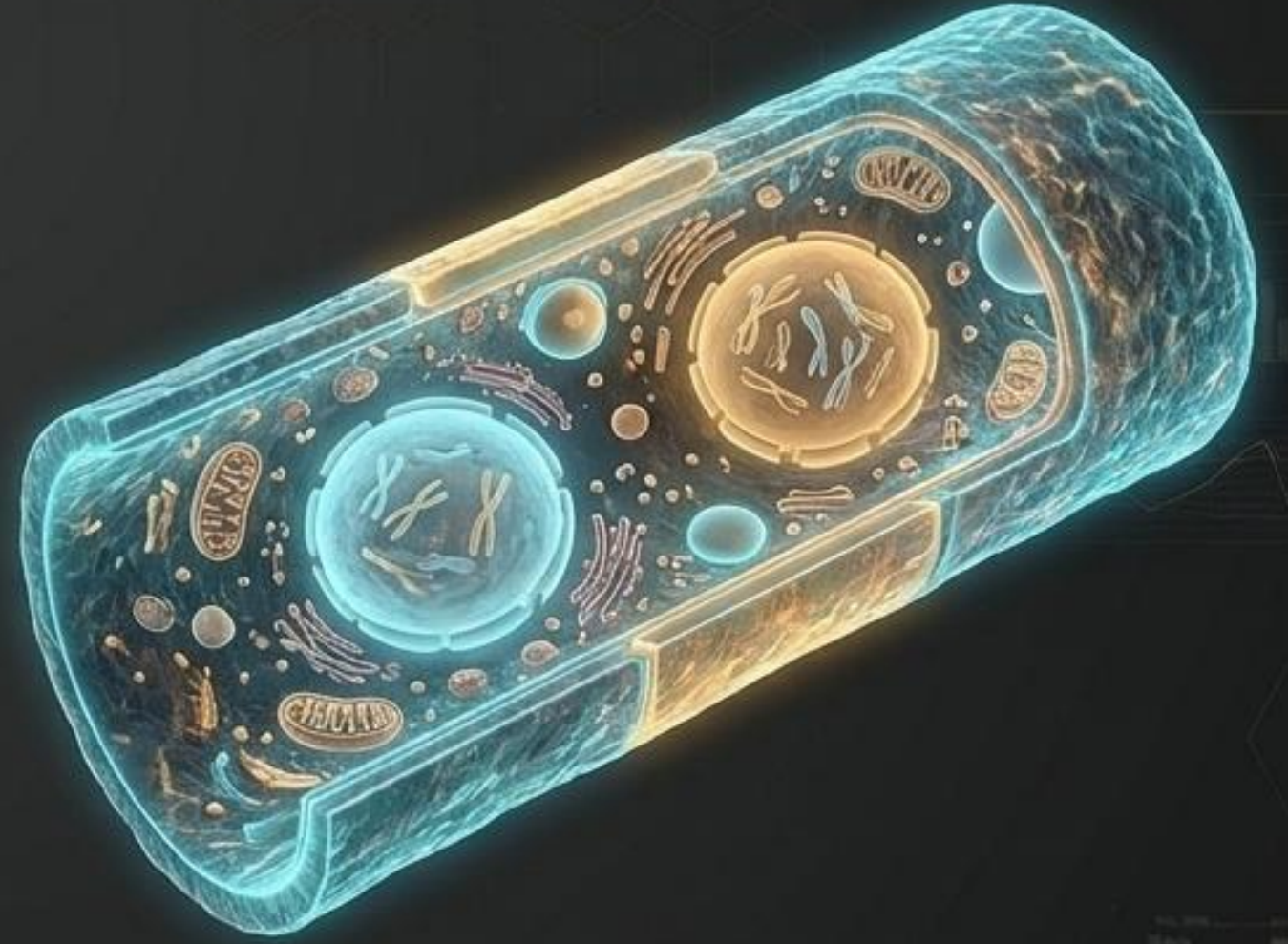
Parentezom (Septal Pore Cap)

Endoplazmik retikulum türevi delikli zarlar; organel geçişini filtreler ve izole eder.

Genetik Durum: Uzamış Dikaryotik Faz (n+n)

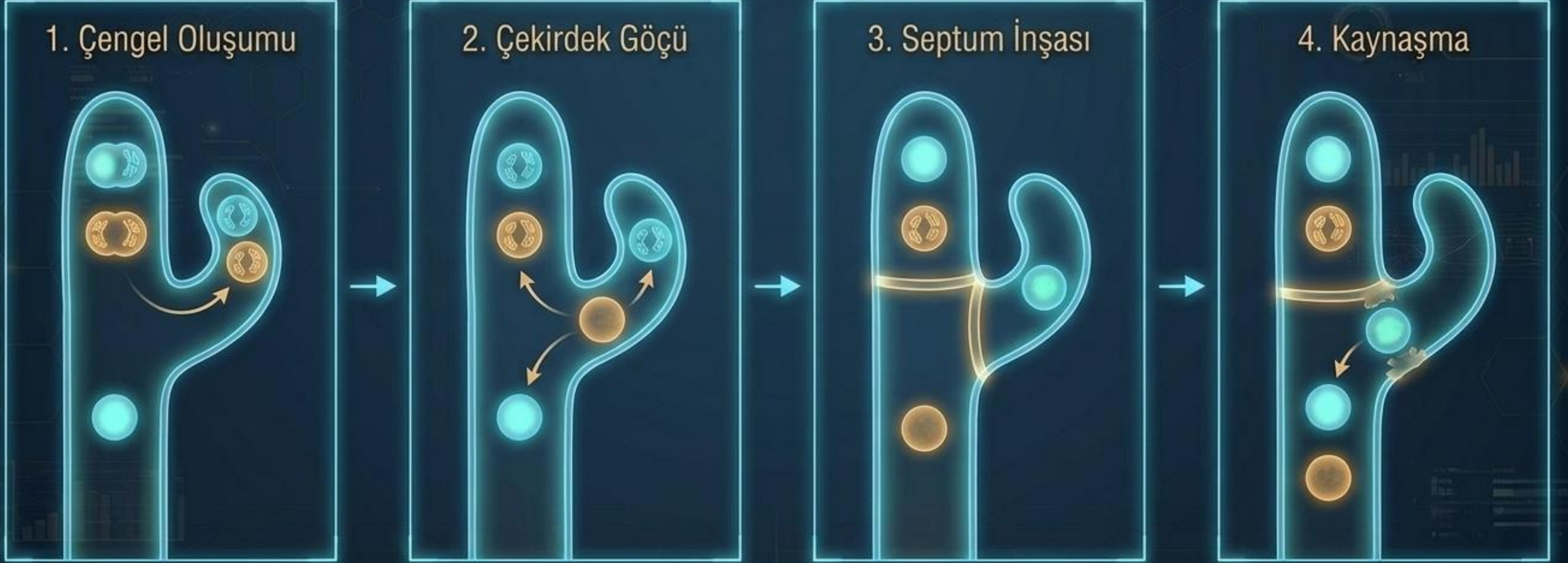
Diploit Hücre (2n): Klasik ökaryotik yaşam döngüsü.
Çekirdekler tamamen kaynaşmıştır.

Dikaryotik Hif (n+n):
Basidiomycota'ya özgü baskın evre.

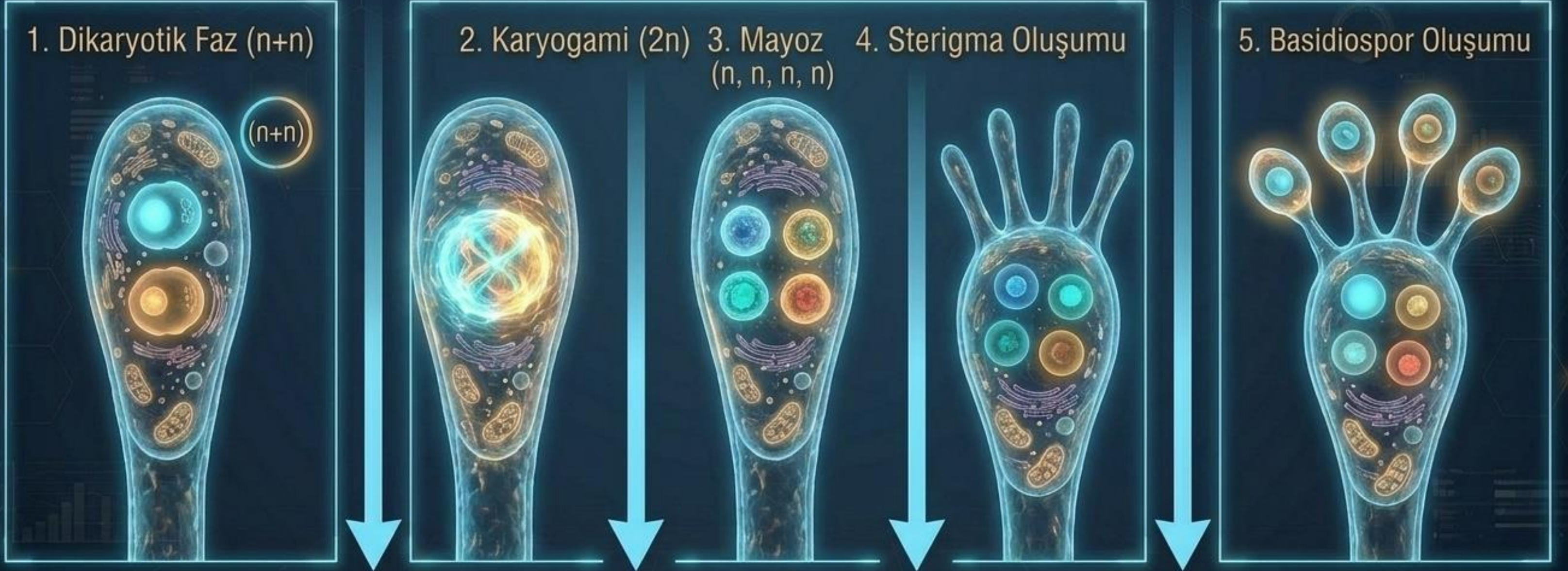
Ascomycota'dan farklı olarak, Basidiomycota'da yaşam döngüsünün en uzun evresi dikaryotiktir.
Karyogami gecikir; eşeyli uyum sağlayan iki farklı genetik hat aynı sitoplazmayı paylaşır.

Hücresel Bölünme Dinamikleri: Çengel Bağlantısı (Clamp Connection)

Ascomycota'daki 'Crozier' (kanca) yapısının evrimsel analogu;
mitotik genetik sadakati garanti altına alan hücresel bypass mekanizması.

Üreme Biyolojisi: Basidium (Basidium) Gelişimi

Basidium, karyogami ve mayoz bölünmenin gerçekleştiği ve mayoz sonrası sporların (basidiosporlar) üretildiği özelleşmiş bir yapıdır.

Biyofiziksel Fırlatma Mekanizması: **Ballistospore**

1. **Su Yoğunlaşması:** Mannitol salgısı, hiler apendikte suyun yoğunlaşmasına neden olur (Buller Damlası).

2. **Sıvı Birleşimi:** Damla büyüyerek spor yüzeyindeki ince su filmi ile temas eder.

3. **Kütle Merkezi Kayması:** Ani sıvı birleşimi, kütle merkezinde anında bir yer değiştirmeye yol açar.

4. **Aktif Fırlatma:** Yüzey gerilimi enerjisinin serbest kalmasıyla spor, 25.000 G'lik bir ivmeyle fırlatılır.

Morfolojik Varyasyon: Basidium Tipleri

Holobasidium

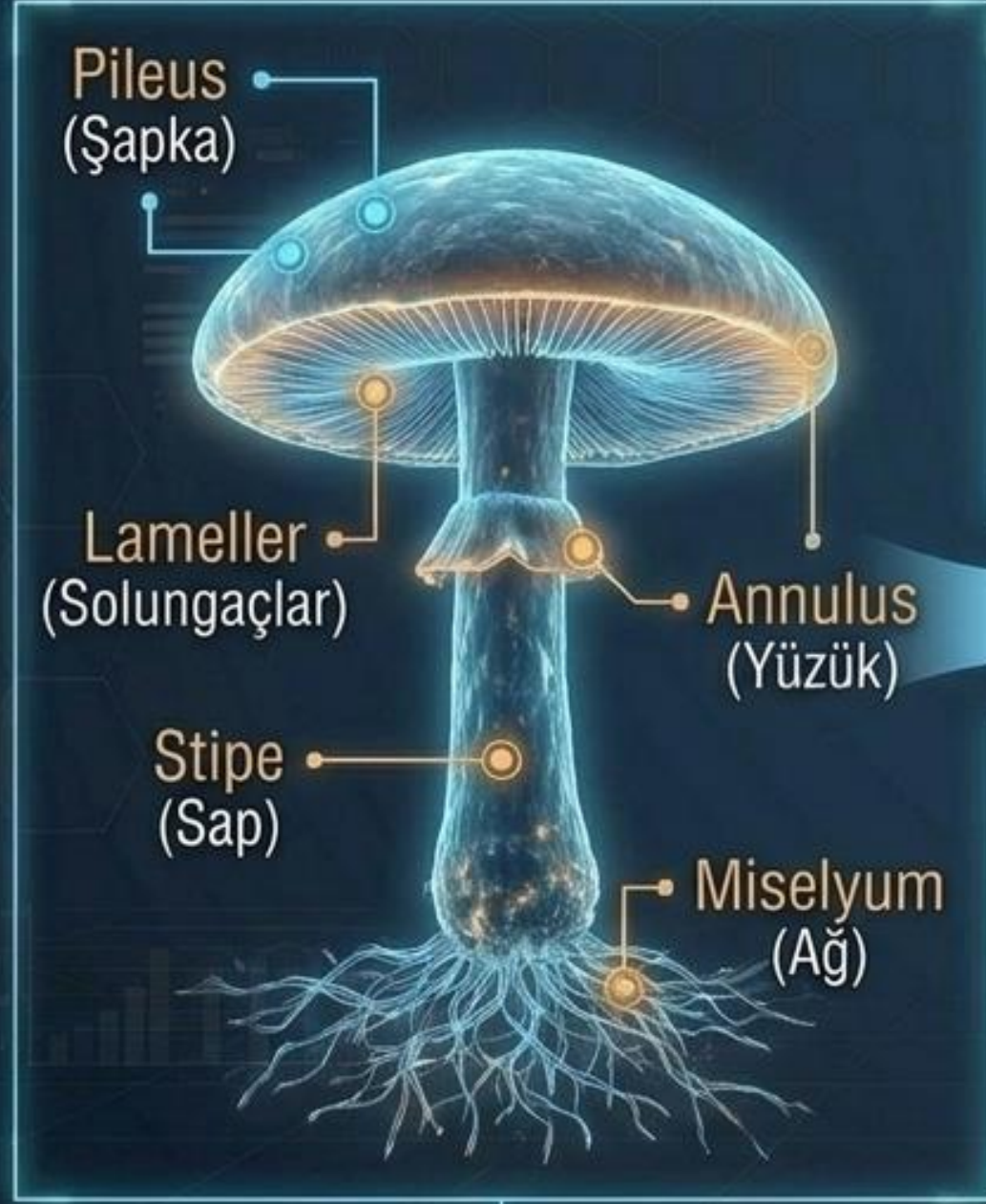
Heterobasidium (Phragmobasidium)

Bölünmesiz (aseptat) tek parça yapı. Klasik şapkallı mantarlarda (Agaricomycetes) görülen standart form.

Enine veya boyuna septalarla (bölmelerle) ayrılmış yapı. Genellikle jel mantarları (Tremellales) ve pas/sürme mantarlarında görülür.

Basidiokarp Anatomisi: Makrodan Mikroya

Fruktifikasyon Organı

Lamel Kesiti

Hymenium Ultrastrüktürü

Alt Şube: Pucciniomycotina (Pas Mantarları - Pucciniales)

Obligat (zorunlu) bitki parazitleridir.

Keşfedilmiş en karmaşık mantar yaşam döngülerine sahiptirler.

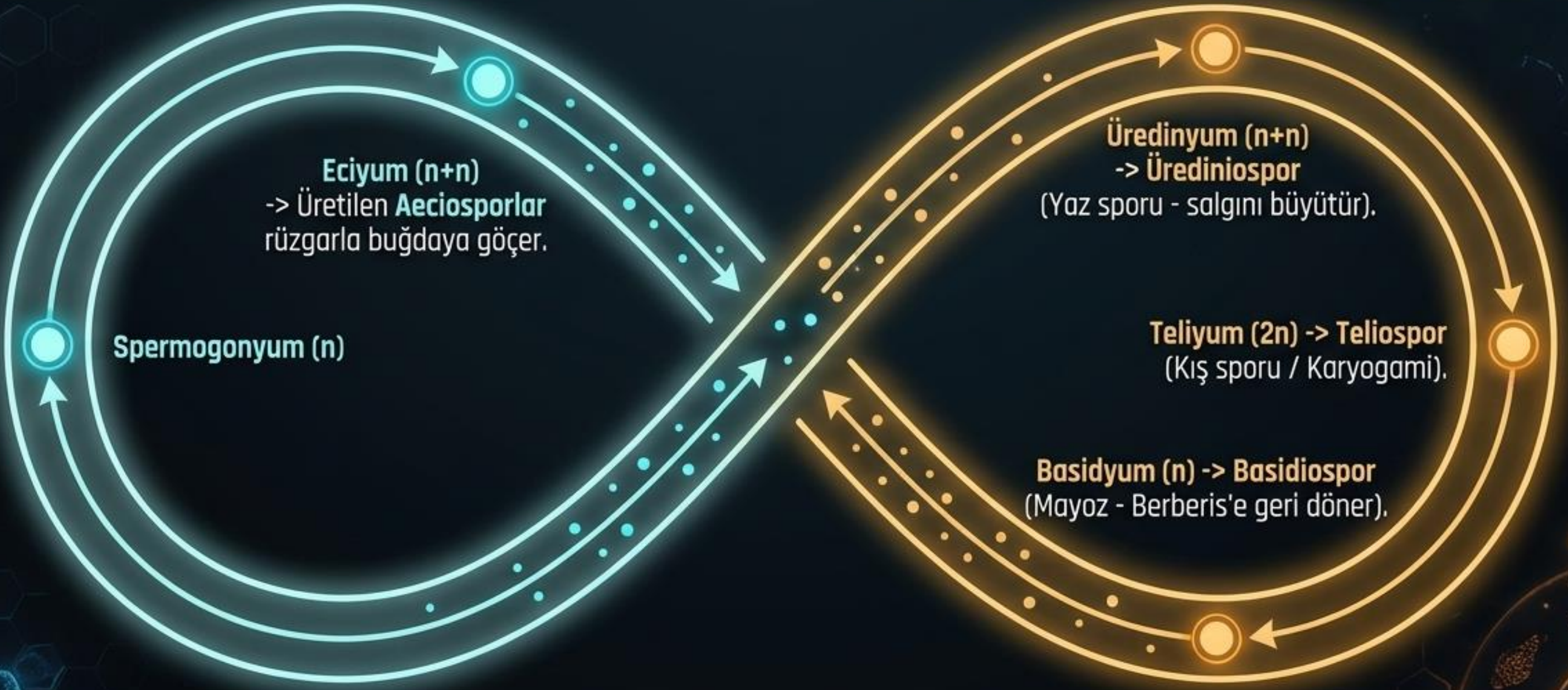
Geleneksel bir Basidiokarp (meyve vücudu) oluşturmazlar.

Kilit Konsept - Heteroik Yaşam (Heteroecism): Yaşam döngüsünü tamamlamak için birbirine akraba olmayan iki farklı konak bitkiye ihtiyaç duyarlar (Örn: Buğday ve Kadıntuzluğu).

Puccinia graminis Metagenezi: 5 Sporlu Yaşam Döngüsü

Konak 1: Berberis / Kadıntuzluğu - Haploit Faz

Konak 2: Triticum / Buğday - Dikaryotik ve Diploit Faz

Alt Şube: Ustilaginomycotina (Sürme ve Rastık Mantarları)

Ustilago maydis (Mısır Rastığı)

Hipertrofi (hücre büyümesi) ve bitki dokusunun siyah, isli teliospor kitlelerine dönüşümü.

Tilletia caries (Buğday Sürmesi)

Tanelerin içinin tamamen kokuşmuş teliosporlarla dolması (Bunt / Stinking smut).

Pas mantarları gibi obligat parazittirler, ancak genellikle tek konaklıdırlar (Autoecious) ve belirgin bir dikaryotik evre gösterirler.

Alt Şube: Agaricomycotina I (Şapkalı Mantarlar - Agaricales)

Agaricus bisporus

Ekonomik önemi çok yüksek, saprofit model organizma. Kültür mantarı endüstrisinin temeli.

Amanita phalloides

RNA Polimeraz II enzimini inhibe eden ölümcül **Amatoksin** (**amatoxin**) içerir. Karaciğer yetmezliğine neden olur.

Ekolojik Adaptasyonlar

Ağaçlarla kurulan **ektomikoriza ortaklıkları** ve **otoliz** (sporları yaymak için kendi dokusunu sindirme) mekanizmaları.

Agaricomycotina II: Boletales ve Polyporales

Boletales - Süngerimsi Formlar

Boletales

Örnek: *Boletus edulis*, *Serpula lacrymans*.
Lameller yerine etli şapkanın altında süngerimsi porlar (gözenekler) bulunur. Genellikle ektomikorizaldırler.

Polyporales - Odunsu Çürükçüller

Polyporales

Örnek: *Fomes fomentarius*, *Ganoderma lucidum*.
Çok yıllık odunsu basidiokarplar oluştururlar.
Lignin ve selüloz yıkımında kilit ekolojik ayrıştırıcılardır.

Agaricomycotina III: Çeşitlilik ve Jel Formlar

Russulales

Lactarius deliciosus (Kanlıca).

Karakteristik Özellik: Gevrek, kırılgan et yapısına neden olan küresel hücreler (Sphaerocyst) ve kesildiğinde akan sütsü lâteks sıvısı.

Cantharellales

Cantharellus cibarius (Sarı kız).

Karakteristik Özellik: Gerçek lamel yapısı yoktur; bunun yerine sapa doğru inen siğ, sahte kıvrımlar (pseudogills) bulunur.

Jel Formlar

Auricularia auricula-judae.

Karakteristik Özellik: Nemi hapseden jelatinimsi morfoloji ve evrimsel olarak farklılaşmış septalı (bölmeli) heterobasidium kullanımı.

Gasteromiçet Formları: Kapalı Spor Üretimi ve Dağılım

Lycoperdon (Pofuduk mantarı)

Örnek: *Lycoperdon perlatum*.
Yağmur damlası çarpmasıyla mekanik olarak sporları dışarı püskürten "bellows" (körük) mekanizması.

Phallus impudicus (Kötü kokulu gelin mantarı)

Örnek: *Phallus impudicus*.
Kokulu ve yapışkan gleba böcek vektörleri (sinekler) için cazibe merkezi oluşturur, sporları bu şekilde taşır.

Geastrum (Toprak yıldızı)

Örnek: *Geastrum triplex*.
Dış katman yıldız şeklinde açılarak iç spor torbasını yükseltir, yağmur damlası dağılımını kolaylaştırır.

Cyathus (Kuş yuvası mantarı)

Örnek: *Cyathus striatus*.
Peridioller (yumurtalar) yağmur damlalarını yağmur damlalarının kinetik enerjisiyle fırlatılır, yapışkan kordonlarla çevreye tutunurlar.

Kritik Fark: Ballistospore mekanizması kaybolmuştur; sporlar aktif fırlatılmaz. Dağılım tamamen pasif dış kuvvetler (su damlası, böcek vektörleri, rüzgar) ile sağlanır.

Karşılaştırmalı Taksonomik Sentez: Basidiomycota vs. Ascomycota

Evrimsel Özellik	Ascomycota	Basidiomycota
Üreme Yapısı	Ascus (Kese biçimli - İçte 8 spor)	Basidium (Sopa biçimli - Dışta 4 spor)
Septum (Bölme) Tipi	Basit Por (Simple pore)	Dolipor Septum (Karmaşık kanal)
Dikaryotik (n+n) Faz	Kısa ve kısıtlı (sadece askokarp içinde)	Çok uzun, yaygın ve yaşam döngüsüne hakim
Hücre Bölünme Adaptasyonu	Crozier (Kanca) Mekanizması	Clamp Connection (Çengel Bağlantısı)

Evrimsel Zirve: Mantarlar Aleminin Anatolik Ustaları

Biyomekanik İnovasyon

Ballistospore mekanizması ile olağanüstü fiziksel güç kullanılarak atmosferik spor yayılımı

Hücresel Kontrol

Dolipor septum ve çengel bağlantıları ile kusursuz genetik ve sitoplazmik stabilite.

Biyomekanik İnovasyon

Ballistospore mekanizması ile olağanüstü fiziksel güç kullanılarak atmosferik spor yayılımı.

Ekolojik Hakimiyet

Dünyanın en gelişmiş karbon döngüsü mimarları, mikorizal ortaklıklar ve bitki patojenleri.

Basidiomycota: Mikroskobik biyofizikten, makroskobik ekosistem inşasına uzanan evrimsel başarı